

Riječ pisca:

“Betula u Malu Valu” je predstavljala pisački izazov da se ne stane po drugi put u istu vodu, u onu u kojoj sam, zajedno sa Milanom Karadžićem, Centrom za kulturu u Tivtu i gotovo istovjetnom glumačkom postavom, bio kada smo pravili sada već, bez lažne skromnosti, znameniti “Bokeški d-mol”. Pored opasnosti od ponavljanja, bio sam svjestan i zamke uljuljkivanja u samodopadljivu atraktivnost drevnih bokeških legendi koje u sebi nose ograničenje lokalnih značenja. Zato sam izabrao gotovo nepoznatu historijsku bilješku o pustolovu, licu sa potjernica, koji zarad hira njegove dragane, okončava na vješalima. Početak sedamnaestog vijeka, migracije stanovništva i težnja da se u obećavajućem mediteranskom civilizacijskom okruženju pobjegne od smrti, čamotinje i siritinje bili su dramski punktovi na kojima sam pokušao da ispišem nov i drugačiji komad. Mikrokosmos kafane, betule, konobe, izdiktirao je skoro kolektivnog glavnog junaka, niz dramski podjednako važnih sudbina koje se eksponiraju na fonu glavnog toka o gusaru Tripunu i neukrotivoj Darji.

U podnaslovu ovog komada stoji odrednica “storija o jednima koji su htjeli biti drugi”. Ta uzaludna ali i stalno sveprisutna težnja je ona crvena linija koja tragikomediju “Betula u Malu Valu” spaja sa tragikomedijom u kojoj danas živimo.

Ovo je priča o davnoj betuli, u davnoj Boki... Ne, ovo je priča o bokeškom pustolovu koji je bio svemu vješt na otvorenom moru, na palubi svog broda, a nevješt i nedorastao zatvorenom prostoru zadimljene i raspjevane konobe... Ne, ovo je priča o djevojci koja je otjerala svog dragog na vješala.. ne, ovo je priča o znamenitoj Đulsi koja je držala znamenitu betulu, ma je imala jednu kćer... ne, ovo je zapravo priča o brđaninu koji bolji i dostojanstveniji život za sebe i svog jedinog nasljednika traži u drugom svijetu, ne znajući da se od sudbine ne može uteći... U stvari, ovo je storija o davnoj betuli, u davnoj Boki.

Stevan Koprivica

Riječ reditelja:

“Betula u Malu Valu” ima intrigantnu notu gusarskih priča naših djetinstava. Ona, istovremeno, nudi raskoš drevnih mediteranskih skaski prepunih velikih tajnih i javnih ljubavi. Uzburkane strasti drevne konobe daju priliku

glumcima da razigravaju koloritne likove, da se ogledaju u vrsti pozorišta koje, u današnje vrijeme, nije baš tako često. Ja sam se, kao reditelj, često ogledao u scenskim postavkama bajki, a “Betula” mi je bila prilika da ispričam bajku za odrasle čiji kraj nije obavezno i stereotipno srećan. Junaci “Betule” nastoje da izađu iz svoje kože, jure za fiksacijom drugačijeg i boljeg života, spremni da zaborave sve što su bili i što jesu. U tome sam našao dodirnu tačku sa vremenom današnjim, mentalnim i statusnim mimikrijama čiji smo svakodnevnij svedoci. Zato “Betulu”, uprkos duhu i dahu davnog Mediterana, doživljam kao savremeni komad.

Milan Karadžić

Riječ kritike:

Sa Sterijinog pozorja
Bokeljska noć u Novom Sadu
Ovacije publike dvema crnogorskim predstavama

Novi Sad, 6. juna

Samu polovinu festivala obeležile su dve crnogorske predstave – “Betula u Malu Valu”, već dokazanog i priznatog dvojca, pisca Stevana Koprivice i reditelja Milana Karadžića, u produkciji Centra za kulturu iz Tivta i sinoćna “Elektra” Danila Kiša, Crnogorskog narodnog pozorišta iz Podgorice, u režiji i adaptaciji Egon Savina

Obe predstave sterijanska publika sa ovacijama je primila. Posle prve predstave iz Crne Gore, za Okruglim stolom kritike Petko – Vojnović Purčar kao da je sažeo osećanja svih srećnika koji su bili u prilici da pogledaju “Betulu u Malu Valu” (odmah nakon takmičarskog izvođenja u 20h bila je i repriza) da su doživeli radost mediteranskog teatra. Bila je to zaista lepa bokeljska noć na Sterijinom pozorju u najvećem vojvođanskom gradu.

Brojne su bile su bile izrečene pohvale za Okruglim stolom kritike – za glumačko ostvarenje mlade Dubravke Vukotić, u ovoj intrigantnoj gusarskoj priči sa početka sedamnaestog veka, o pustolovu, licu sa poternice koji zarad hira njegove dragane završava na vešalima. Komplementirajući samoj predstavi koja je ostvarila visoke standarde komedije sa karnevalsko – poetično sentimentalnim tonovima, Miroslav – Buca Mirković je glumu Dubravke Vukotić poredio sa najboljim rolama legendarne Ljubice Ravasi i Mire Banjac, rekavši da je bila veličanstvena.

Efektna je bila u predstavi gluma Bore Stjepanovića, Mladena Nelevića, Marine Vujović, kao i Andrije Miloševića.....

M. Karadžić

(Politika, Beograd 7.jun 2001.g.)

Lakoća postojanja

(...) svako “misto” ima svoju slatko – gorku, manje – više neodoljivu Mandragolu, svoje anđeliko i đavoliko lice. Sve to Stevan Koprivica kroji i uklapa po meri romantične komedije: red razdraganosti, tračak obesti pa malo blage muško – ženske raskalašnosti, nešto devojačke sete i brige, malo zebnje i priželjkivanja, strepnje i iskušenja, i sve to uvijeno u mediteransku lakoću i humor. Kako došlo, tako i otišlo! Vino i gitare, vragolije, kikotanja, neobuzdana elementarnost, šala – komika, voli – ne voli; teatar koji diše sa publikom, lakoća postojanja uprkos svemu! Predstava koja nikom ništa ne duguje, a od svega uzima pomalo: od tradicije, priča koje se ne zaboravljaju, od bajke i poezije. Predstava kojom vreme struji, ali nas ne zatvara, i ne pritiska. Spoj onoga što bejaše i nenasilne potrage za smehom i vedrinom, novom nevinošću i naivnošću.

Od davnina, ovaj svet, po reditelju Milanu Karadžiću, nije nesamerljiv, ali ni vulgaran. Nema tu šta da se osobito produbljuje. Sa osećanjem nedužnosti, Milan Karadžić, oslanjajući se na koloritan i živahan jezik, kreira svoj veseo i blago brižan, ne posve neporočan, ali bez gigantizma u dobru i u zlu. I da sve ne bi bilo samo vragolanje, Koprivica i Karadžić predstavi dodaju i nešto melanholije. Kao i prethodni komad Stevana Koprivice “Bokeški d-mol”, i “Betula” je vešto dramatisovana priča od davnina, sa namerom da se ponovo osvoji i dodirne prostor mašte, onaj kolektivni sloj pamćenja i narodnog duha u kome se ovakve priče talože, održavaju, prenose sa kolena na koleno, od pisca do pisca (...)

Muharem Pervić

(Politika, Beograd 13. februar 2001.g.)

Prošlost u bajkovitoj izmaglici

Zahvaljujući spisateljsko – rediteljskom tandemu Stevan Koprivica / Milan Karadžić, čini se da već možemo govoriti o konstituisanju jednog podžanra u novoj crnogorskoj literaturi.

Naime, ovaj podžanr podrazumijeva, nazovimo ga “bokeljska drama”, rođen je prvenstveno zahvaljujući svojevrsnom velikom uspjehu predstave “Novela od ljubavi”, ali i zahvaljujući činjenici da tek u novije vrijeme naši spisatelji otkrivaju mitonosno, kulturološko i svako drugo bogatstvo Boke Kotorske i njene uzbudljive i, svakako, vrlo dramatične prošlosti. Čini se da bi u nekom novom (očekivanom?) profilisanju crnogorskog kulturnog prostora ovaj dio Crne Gore, odvajkada najistureniji prema romanskoj civilizaciji, morao imati sasvim osobeno mjesto, i odnos koji će na pravi način uvažiti takav povjesni usud. Naravno, sve to ne bi bilo izvodljivo bez vještine i talenta samog Koprivice, ali i interesantnog koncepta dinamičnog tivatskog Centra za kulturu (...)

(...) Milan Karadžić je “Betulu” postavio kao “komad s pjevanjem i pucanjem”, u svom maniru, što će reći jednostavno, i kao komad koji je na rubu predstave za djecu. To je tip pozorišta koje, u principu, lako nalazi publiku, i flert sa tradicijom pučkog teatra u takvoj predstavi nije nelogičan.. I glumci su, sljedstveno tome, u jednom relativno lako “čitljivom” registru, blago pomjereni prema jednostavnim rješenjima, do ruba neke vrste nostalgične karikature.

Dubravka Vukotić dominira scenom na način na koji Đulsa dominira životima posjetilaca betule. Duhovita, ubjedljiva na sceni, no sugestivna i u scenama kad iz karikirajućeg manira mora preći u ozbiljne dramske valere. Mladim glumcima Tihani Čulafić (Đulsina mušičava kćer) i Marini Vujović (gusareva draga) ova predstava je prvi dio diplomskog ispita na Cetinjskoj akademiji – i čini se da su obje na veoma dobrom putu – energične, razigrane, tačne u temperamentskim amplitudama.

Mladen Nelević i Simo Trebješanin su precizno, ali i zabavno odigrali omiljene Koprivičine likove – Crnogorce koji dolaze u Boku. Nelević je pokazao zašto važi za jednog od najboljih crnogorskih pozorišnih glumaca danas – bez suvišnog gesta; ne doima se “plitko” ni kada ide u manir karikiranja.

Boro Stjepanović (Don Gigo) asocira na određen broj stereotipa kada je riječ o interpretaciji lika sveštenika, no ovaj glumac već i svojom pojavom na sceni iskazuje znatan humorni potencijal. Ivana Mrvaljević i Nada Vukčević (razigrane i raspjevane Đulsine djevojke, povodom kojih sveštenik

anatemiše pozorište), Boris Branković i Branko Ilić (veseli lokalni momci) i Pavle Ilić kao mletački kapetan, svoje su dionice odigrali korektno, vrlo često golom dinamikom i bukom rješavajući scene za koje reditelj nije imao funkcionalnijih ideja. Andrija Milošević (gusar) je duhovito izbjegao klasični spektar mistifikovanja ovakvog lika – djeluje više kao moderni “šaner”, ali i individua koja mora živjeti hirovite sudbine (...)

Balša Brković

(Vijesti, Podgorica 22.januar 2001.g.)

“Betula” je skromno, humano i srdačno pozorište. Iako nas sigurno neće izbaciti iz sjedišta, ono mudro i odgovorno ide ka svom cilju – neposrednoj emociji koja žilavo opstaje na registru mogućih zahtjeva koje upućujemo pozorištu.

Nakon tivatske premijere i nedavnog gostovana u Beogradu, i u Podgorici je 20. februara prikazan komad “Betula u Malu Valu” Stevana Koprivice u režiji Milana Karadžića i produkciji tivatskog Centra za kulturu.

Kako se i očekivalo, “Betula u Malu Valu” je komad kojim Koprivica i Karadžić produžavaju pozorišnu liniju koja je inicirana “Novelom od ljubavi” (Dječije pozorište iz Podgorice), a nastavljena “Bokeškim d-molom” (takođe u produkciji tivatskog Centra za kulturu).

“Betula” je sačinjena od elemenata koje nalazimo i u prethodna dva komada: i ovdje imamo sličnu melodramsku, romantičnu okosnicu – lokalnu legendu o tragičnoj ljubavi, karakterističnu lokalnu boju, ozračenje tragičnog, proplamsaje istih tema ili čak teza koje sublimiraju životno i mentalitetsko iskustvo, humor koji nastaje iz lokalnih naravi, tipske karaktere, insistiranje na dinamično i cjelovitoj slici života, melodramske efekte, lakoću, nepretencioznost i šarm koji u drugi plan potiskuje činjenicu da je ovo, ipak, pozorište neće pomjeriti ni granice pozorišta ni granice naših viđenja svijeta. “Betula”, lokalna dramska priča o romantičnoj ljubavi gusara Tripuna i služavke Darje oko koje se roji svijet Đulsine betule – ide, dakle starim putem, slijedeći iste konvencije i računajući na njihovu postojanost.

Ipak “Betula” je komad koji izmiče i “Noveli” i “Bokeškom d-molu”. Iskoračenje počinje tamo gdje se romantična ljubavna priča “Betule” – na koju nismo mogli da gledamo bez podozrenja u prethodnim komadima – lagano povlači u daljinu. Ono što je sada na sceni osatlo od romantične ljubavne storije je jedna vrlo životna, psihološki iznijansirana autentična

ljubavna situacija. Ono tragično – legendarno u toj priči – slika Darje koja nakon Tripunovog pogubljenja plete crnu čipku koja izlazi kroz prozor i prijti da potopi Boku – sada se pomjera u pozadinu, iza scene i postaje samo neka vrsta tragičnog okvira – znaka koji, u takvoj funkciji možemo da prihvatimo.

Težište komada sada izlazi iz prostora melodramskog i romantično – sentimentalnog. Priča “Betule” se čvršće strukturise oko jedne precizne, dobre, zaokružene slike života. Struktura komada je čvršće postavljena, otpadaju scenografski bajkoviti efekti, situacije su finije i složenije, patetična mjesta rjeđa, a karakteri, iako i dalje tipski i melodramski, sada imaju veću psihološku snagu.

U osnovi, isticanje komediografskog plana je ono što “Betulu” odvaja od prethodnih komada. Taj plan je ovdje jasno podcrtan. Komično se u “Betuli” više ne javlja sporadično, kao geg ili sukob mentaliteta, već zadobija i širu osnovu koja postaje i osnova cijelog komada. Smijeh nastaje iz široko postavljenog sukoba između svijeta realnog, vitalnog i mogućeg, svijeta poročne i žilave betule, na jednoj strani, i krutih moralističkih normi (Don Gigo) i svijeta tragičnog (Tripun i Darja), na drugoj strani. Nasuprot svakom obliku radikalizma, izoštrava i se i fokusira realni svijet betule i iz toga nesklada nastaje široka komediografska i teatarski bitna osnova komada. Poročni i neukrotivi svijet betule postaje svijet koji slijedi zakone života, vitalnosti, koje Đulsa, nekadašnja putana, razumije i štiti. U “Betuli”, za razliku od ranijih komada, upravo taj široko, životno postavljen komediografski plač jača i čini da ovaj komad gledamo sa više povjerenja od prethodnih komada Koprivice i Karadžića.

“Betula” je komad koji ima dobru i čvrstu priču, mnogo odličnih situacija i psihološki dobro postavljenih karaktera. To je i komad sa nekoliko vrlo dobrih glumačkih interpretacija (Dubravka Vukotić kao Đulsa, Marina Vujović kao Darja) i nijedan ozbiljan i remetilački kiks u ostalim ulogama koje tumače Mladen Nelević, Boro Stjepanović, Andrija Milošević, Simo Trebješanin, Pavle ilić, Tihana Čulafić, Ivana Mrvaljević, Nada Vukčević, Branko Ilić i Boris Branković.

“Betula je pozorište” jednostavno, humano i srdačno. To je skromno pozorište koje nas sigurno neće izbaciti iz sjedišta i od koga nam neće zastati dah, ali koje mudro i odgovorno ide ka svom cilju – neposrednoj emociji koja žilavo opstaje na registru mogućih zahtjeva koje postavljamo pozorištu. To je dobro pozorište koje se oslanja na provjerene temelje teatra i koje postiže sigurnu i neposrednu komunikaciju.

Nataša Nelević

(Dan, Podgorica 22. februar 2001.g.)